

Rachel Cusk

KONTŪRAI

romanas

Rachel Cusk

KONTŪRAI

romanas

Iš anglų kalbos vertė
Viktorija Uzėlaitė

VILNIUS 2022

Rachel CUSK
OUTLINE
Faber & Faber, London, 2014

Projektą finansuoja Lietuvos kultūros taryba

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų informacinės sistemos (LIBIS) portale ibiblioteka.lt.

Šį leidinį draudžiama atgaminti bet kokia forma ar būdu, viešai skelbti, taip pat padaryti viešai prieinamą kompiuterių tinklais (internete), išleisti ir versti, platinti jo originalą ar kopijas: parduoti, nuomoti, teikti panaudai ar kitaip perduoti nuosavybėn.

Draudžiama šį kūrinį, esantį bibliotekose, mokymo įstaigose, muziejuose arba archyvuose, mokslinių tyrimų ar asmeninių studijų tikslais atgaminti, viešai skelbti ar padaryti visiems prieinamą kompiuterių tinklais tam skirtuose terminaluose tų įstaigų patalpose.

Copyright © 2014, Rachel Cusk
All rights reserved

© Eglė Kirlytė, viršelio dizainas, 2022
© Viktorija Uzėlaitė, vertimas į lietuvių kalbą, 2022
© „Tyto alba“, 2022

ISBN 978-609-466-693-3

1

Prieš skrydį buvau pakviesta į Londono klubą papietauti su milijardieriumi, kaip man sakė, galinčiu neribotai naudotis visomis klubo paslaugomis. Praxisagstęs marškinius jis pasakojo apie kuriamą naują programinę įrangą, padėsiančią organizacijoms iš anksto atpažinti darbuotojus, kurie ilgainiui veikiausiai jas apvogs ir išduos. Turėjome aptarti literatūros žurnalą, kurį jis ketino steigti, deja, man teko išeiti mums taip ir nepriejus prie šios temos. Jis užsispyrė apmokėti taksi iki oro uosto, o man tai pravertė, nes vėlavau ir tempiau sunkų lagaminą.

Milijardierius labai norėjo pateikti man bent jau savo gyvenimo istorijos kontūrus – istorijos, prasidėjusios neįspūdingai, o pasibaigusios – akivaizdu – tuo, kad jis tapo atsipalaidavusiu, turtingu vyruku, šiandien sėdinčiu kitapus stalo. Man kilo klausimas, ar tik jis neužsimanė tapti rašytoju – literatūrinis žurnalas jam taptų vartais į tą naują pasaulį. Daug kas trokšta rašyti, ir nėra priežasčių manyti, kad pinigais to nepasieksi. O tam vyrui pinigai padėjo daug kur įsisukti ir iš daug ko išsisukti. Jis užsiminė ir apie dar tobulinamą sumanymą, kaip iš paprastų žmonių gyvenimo pašalinti advokatus. Be to, kūrė plau-

kiojančios vėjo jėgainės projektą, gana didelės, kad joje tilptų visa bendruomenė žmonių, reikalingų jai prižiūrėti ir valdyti, – milžiniška platforma galėtų būti įrengta toli jūroje, todėl akiai nepatrauklių turbinų nebūtų matyti nuo to pakrantės ruožo, kur jis ketino prastumti projektą ir kur, visiškai atsitiktinai, stovėjo jo paties namas.

Sekmadieniais jis savo malonumui grojo būgnais roko grupėje. Laukė vienuolikto vaiko, ir tai nebuvo taip baisu, kaip nuskambėjo, mat anksčiau jiedu su žmona įsivaikino ketvertuką iš Gvatemalos. Man sunkiai sekėsi suvokti viską, ką jis kalbėjo. Padavėja vis ko nors atnešdavo: austrių, marinuotų daržovių, ypatingų vynų. Jis blaškėsi kaip vaikas, gavęs per daug kalėdinių dovanėlių. Bet sodindamas mane į taksi palinkėjo pasidžiaugti Atėnuose, nors aš neprisiminiau sakiusi, kur vykstu.

Hitrou pakilimo take žmonių pilnas lėktuvas tyliai laukė leidimo kilti. Lėktuvo priekyje stovinti stiuardėsė rodė nebylų vaidinimą su rekvizitais, tuo metu buvo leidžiamas įrašas. Mes, nepažįstamųjų būrys, sėdėjome prisisebę diržais prie krėslų tylūs, it pamaldų laukiantys tikintieji. Ji mums rodė gelbėjimosi liemenę su vamzdeliu, avarinius išėjimus, deguonies kaukę, kabančią ant skaidraus vamzdelio. Papasakojo apie galimas nelaimes ir žūtis, kaip kad kunigas pamokslauja maldininkams apie skaistyklą ir pragarą; niekas nepašoko bėgti, kol dar buvo galima. Mes klausėmės arba pusiau klausėmės, mintydamie apie kitus dalykus, tarsi toks formalumo ir pasmerk-

tumo derinys mums būtų suteikęs ypatingo tvirtumo. Net kai įrašytas balsas ėmė pasakoti apie deguonies kaukes, tylos niekas nesutrikdė: niekas neprieštaravo, nepareiškė nesutinkąs su nurodymu pirmiausia pasirūpinti savimi ir tik paskui kitais. Vis dėlto aš nebuvo įsitikinusi, ar tai išties teisinga.

Man iš vieno šono sėdėjo išsižergęs juodbruvus vaikinukas; riebūs jo nykščiai mikliai lakstė žaidimų konsolės ekranėliu. Iš kito – smulkus vyriškis šviesiu lininiu kostiumu, smarkiai įdeges, su žilų plaukų kupeta. Lauke virš pakilimo tako tvyrojo slogi vasaros popietė; lygia danga nevaržomos lakstė oro uosto mašinos, jos zujo, vingiavo, sukiojosi it žaislinės, o tolumoje driekėsi sidabrinis greitkelio siūlas, tviskėjo it upelis, ribojamas vienodų laukų. Lėktuvas pajudėjo, ėmė riedėti, atrodė, kad vaizdas atgijo, plaukia pro langus iš pradžių lėtai, paskui greičiau, kol pajutome, kad sunkiai, lyg dvejodami kylame ir atsiplėsiame nuo žemės. Vieną akimirką atrodė neįmanoma, kad tai įvyks. O tada ėmė ir įvyko.

Dešinėje sėdintis vyras pasisuko į mane ir paklausė, ko skrendu į Atėnus. Paaiškinau, kad keliauju dirbti.

– Tikiuosi, apsisitarti vandens, – tarė jis. – Atėnuose baisia karšta.

Atsakiau, kad veikiausiai taip nebus, ir jis kilstelėjo antakius – žilus, neįtikėtinais šiurkščius ir išdrikusius kaip žolė akmenynėje. Dėl šios keistenybės jam ir atsakiau. Netikėtumas kartais stumteli kaip lemtis.

– Karščiai šiemet prasidėjo anksti, – paaiškino jis. – Paprastai tokiu laiku dar galima ramiai gyventi. Kaitra gali labai varginti, jei nesi pripratęs.

Virpančiame salone sumirgėjo lemputės; sutrinkšėjo varstomos durys, kažkas garsiai subarškėjo, žmonės susjudo, šnekėjosi, kilo iš vietų. Per vidinį ryšį pasigirdo vyro balsas; pakvipo kava ir maistu; skrydžio palydovės ryžtingai žingsniavo pirmyn atgal kilimu išklotu taku, joms praeinant šiugždėjo nailoninės kojines. Kaimynas pasakė šiuo maršrutu skraidęs kartą ar du per mėnesį. Anksčiau Londone, Meifere, turėjęs butą, bet „šiais laikais, – dalykiškai pridūrė jis, – mieliau apsistoju Dorčesteryje“.

Jis kalbėjo išdailinta, oficialia anglų kalba, skambančia ne itin natūraliai, tarsi kuriuo nors metu ji būtų kruopščiai teptuku užtepta ant jo lyg dažai. Pasiteiravau, kokios jis tautybės.

– Kai buvau septynerių, mane išsiuntė į internatinę mokyklą Anglijoje, – atsakė jis. – Galima sakyti, mano manieros angliškos, o širdis – graiko. Man sako, – pridūrė jis, – kad atvirkščiai būtų kur kas blogiau.

Abu tėvai, tęsė jis, buvo graikai, bet vienu metu su visa gimine – keturiais sūnumis, savo tėvais, dėdėmis ir tetomis – persikraustė į Londoną ir ėmė elgtis kaip aukštesnės klasės anglai: keturis berniukus išleido į mokyklą, o namus pavertė forumu naudingiems socialiniams ryšiams megzti, taigi pas juos be paliovos plūdo aristokratai, politikai ir piniguočiai. Paklaustas, kaip jiems pavyko

užmegzti ryšį su visais tais kitataučiais, jis patraukė pečiaus.

– Pinigai – atskira šalis, – atsakė jis. – Mano tėvai turėjo laivų; šeima užsiėmė tarptautiniu verslu, nors iki tol visi gyvenom salelėje, kur jie abu buvo gimę, salelėje, apie kurią tikriausiai nė negirdėjote, nors ji visai netoli gerai žinomų turistinių objektų.

– Objektų, – tariau. – Turbūt norėjot pasakyti „objektų“.

– Atleiskit, – atsakė jis, – žinoma, norėjau pasakyti, objektų.

Tačiau kaip ir visi turtingi žmonės, toliau pasakojo jis, tėvai greitai užmiršo savo kilmę ir įsiliejo į tą beribi turtingų ir reikšmingų žmonių ratą. Jie pasiliko, žinoma, saloje didelį namą, kuriame gyveno, kol vaikai buvo maži, bet atėjus laikui leisti sūnus į mokyklą persikėlė į Angliją, kur turėjo daug pažįstamų, taip pat ir tokių, išdidžiai pasakė, kurie jiems padėjo bent jau priartėti prie Bekingemo rūmų.

Šeima saloje visada užėmė svarbią vietą: dvi vietinių aristokratų giminės, susijungusios per santuoką ir, svarbiausia, sujungusios savo laivybos verslus. Bet kultūra ten ypatinga tuo, kad ji matriarchalinė. Valdžia priklausė moterims, ne vyrams; nuosavybė pereinavo ne iš tėvo sūnui, o iš motinos dukrai. Pasak mano kaimyno, šeimose tai kėlė įtampą, kurios atvykęs į Angliją jis nepastebėjo. Jo vaikystės pasaulyje sūnus nuvildavo; jis pats, paskutinis tokioje nusivylimų virtinėje, buvo auklėjamas labai

abejotinai, nes mama troško tikėti, kad jis mergaitė. Garbanotus jo plaukus augindavo ilgus, rengdavo suknelėmis ir vadindavo mergaitišku vardu, kurį tėvai išrinko tikėdamiesi, kad pagaliau jiems bus padovanota įpėdinė. Ši neįprasta tvarka, aiškino kaimynas, nusistovėjusi senų senovėje. Nuo pat savo istorijos priešaušrio salos ekonomika priklausė nuo pinčių rankiojimo jūros dugne, ir jauni bendruomenės vyrai gerai įgusdavo nardyti. Tačiau šis darbas kėlė daug pavojų, todėl jų gyvenimo trukmė buvo itin trumpa. Moterims tekdavo dažnai laidoti vyrus, todėl jos pagaliau perėmė finansų kontrolę, maža to, tą kontrolę ėmė perdavinėti dukterims.

– Sunku, – kalbėjo jis, – įsivaizduoti pasaulį mano tėvų klestėjimo dienomis, kartais visai malonų, o kai kada niūrų. Pavyzdžiui, mano tėvai susilaukė ir penkto vaiko, dar vieno berniuko, bet per gimdymą jo smegenys buvo pažeistos; kraustydamiės į Angliją jie tiesiog paliko jį saloje, prižiūrimą nuolat besikeičiančių auklių, kurių kvalifikacijos tais laikais ir per tokį atstumą, deja, niekas atidžiai netikrino.

Jis ten tebegyvena, vidutinio amžiaus vyras kūdikio protu, žinoma, pats savo istorijos negali papasakoti. O štai mano kaimynas su broliais nėrė į ledinius anglų internato vandenį ir išmoko mąstyti ir kalbėti kaip tikri maži anglai. Kaimyno palengvėjimui ilgos garbanos buvo nukirptos, bet pirmą kartą gyvenime jis patyrė žiaurumą ir kitokių negandų: vienišumą, namų ilgesį, mamos

ir tėčio ilgesį. Pasirausęs užantyje ištraukė minkštą juodą odinę piniginę, o iš jos išėmė sulankstytą nespalvotą tėvų nuotrauką: pasitempęs vyriškis, vilkintis iki pat kaklo užsagstytu įliemenuotu švarku, o sklástymu perskirti plaukai, vešlūs tiesūs antakiai ir ilgi riesti ūsai buvo tokie juodi, kad jis atrodė nepaprastai aršus; šalia jo – nesišypsanti moteriškė apskritu, griežtu ir neįskaitomu kaip moneta veidu. Nuotrauka buvo daryta dvidešimto amžiaus ke-tvirtojo dešimtmečio pabaigoje, dar prieš mano skrydžio draugo gimimą. Santuoka jau tada buvo nelaiminga, taigi tėvo aršumas ir motinos šaltumas nebuvo tik laikinos kaukės. Vyko baisus valių mūšis ir niekam nepavyko sutaisyti kariaujančių šalių – išskyrus trumpam, kai jie mirė. Tačiau tai, pasakė jis šyptelėjęs, jau kita istorija.

Visą tą laiką skrydžio palydovė lėtai stūmėsi taku, veždama metalinį vežimėlį, iš kurio dalijo plastikinius indelius su valgiais ir gėrimais. Priėjusi prie mūsų paleido per rankas tuos baltus padėklus, aš perdaviau vieną jaunuoliui kairėje, kuris tylėdamas pakėlė abi rankas nepaleisdamas konsolės, kad galėčiau padėti maistą ant atlenkiamo staliuko priešais jį. Mudu su kaimynu iš dešinės atvožėm dangtelius ir prisipylėm arbatos į baltus plastikinius puodukus, atneštus su padėklais. Jis ėmė mane klausinėti, tarsi išmokęs prisiminti gražaus elgesio taisykles, ir aš susimąščiau, kas ir kaip jam davė šią pamoką, kurios daugelis žmonių taip ir neišmoksta. Atsakaiu gyvenanti Londone, visiškai neseniai persikrausčiusi iš

namų kaime, kur trejus metus praleidau viena su vaikais, o prieš tai septynerius metus – drauge su jų tėvu. Kitaip sakant, ten buvo mūsų šeimos namai; pasilikusi juose be vyro buvau priversta stebėti, kaip merdi tai, ko negalėjau griežtai pavadinti nei realybe, nei iliuzijomis.

Paskui tylėdami gėrėm arbatą ir valgėm prie jos patiektus minkštus biskvitinius sausainius. Už lango tvyrojo violetinė prieblanda. Monotoniškai gaudė varikliai. Pritemusiamė lėktuvo salone kryžiausi tik virš galvų įmontuotų lempučių spinduliai. Buvo sunku iš šono apžiūrėti bendrakeleivio veidą, bet toje šviesos skaidomoje tamsoje jis atrodė lyg kauburių ir lomų peizažas, kurio viduryje kilo neįprasta kumpa nosis, abipus metanti gilius šešėlių duburius, todėl akių beveik nemačiau. Jo lūpos buvo plonos, burna plati, šiek tiek pražiota; dalis tarp nosies ir viršutinės lūpos aukšta, mėsinga, ir jis dažnai ją liesdavo, ji slėpė dantis net jam šypsantis. Neįmanoma, atsakiau jo klausiamai, nustatyti, kodėl santuoka iširo, mat, be kita ko, santuoka yra ir tikėjimo dalykas, istorija, ir nors reiškiasi tikrais dalykais, ją varančios paskatos yra be galo mįslingos. O tikra buvo tai, kad galiausiai praradau namą, nes jis virto geografinė bereikšmių dalykų vieta, o tai tikriausiai reiškė viltį, kad vieną dieną jie gali sugrįžti. Išsikraustydama iš namo tam tikra prasme pareiškiau, kad liovėmės laukę; mūsų nebebus galima rasti ankstesniu numeriu ir ankstesniu adresu. Jaunėlis mano sūnus, pasakiau jam, turi erzinantį įprotį pabėgti iš su-

tartos susitikimo vietos, jei atėjęs nieko neranda. Užuoat laukęs, eina ieškoti, tada suirzta ir galiausiai sutrinka. Niekur tavęs neradau! – šaukia jis paskui, kaip visada įniršęs. Bet juk vienintelė viltis, kad atrasi kitą, – tai laukti sutartoje vietoje, niekur iš jos nesitraukiant. Klausimas, kiek gali ten išverti.

– Dažnai pagalvoju, – šiek tiek patylėjęs atsiliepė kaimynas, – kad pirmoji mano santuoka nutrūko dėl kvailiausios priežasties. Vaikystėje žiūrėdavau, kaip iš laukų važiuoja šieno vežimai, tiek prikrauti, kad, regis, tik per stebuklą nevirsta. Jie kratydavosi ir bauginamai linguodavo į šonus, bet kad ir kaip keista, niekada neapvirdavo. Ir vieną dieną išvydau – vežimas ant šono, šienas išvirtęs, žmonės šūkaudami bėgioja aplinkui. Paklausiau, kas atsitiko, ir vyras man paaiškino, kad vežimo ratas užkliuvo už kupsto. Niekada neužmiršiu, – kalbėjo jis, – kaip neišvengiama ir tuo pat metu paika tai atrodė. Tas pats man buvo su pirmąja žmona, – pridūrė. – Užkliuvom už kupsto kely ir sugriuvom.

Dabar jis suvokė, kad santykiai buvo gražūs, harmoningiausi jo gyvenime. Jiedu susipažino ir susižadėjo paauglystėje; iki to vaido, per kurį viskas nutrūko, nė nebuvo susiginčiję. Augino du vaikus ir prikaupė nemažai turto: įsigijo didelį namą prie Atėnų, butą Londone, būstą Ženevoje; turėjo žirgų, per atostogas skrisdavo slidinėti, Egėjo vandenyse prišvartuota plūduriavo keturiasdešimties pėdų ilgio jachta. Abu tebebuvo jauni ir tikėjo,

kad plėtros principas bus eksponentinis, kad gyvenimas nuolat plėsis ir skaldys visus indus, į kuriuos mėginsime jį sutalpinti, kad plėstųsi dar labiau. Po ginčo, nenorėdamas visiškai išsikraustyti iš namų, kaimynas apsigyveno prišvartuotoje jachtoje. Buvo vasara, o jachta prabangi, jis galėjo plaukioti, žvejoti, pramogauti su draugais. Kelias savaites gyveno grynai iliuzijomis, kurios iš tikro buvo neįtra, kuri išlinka susižalojus, kol prasimuša skausmas, lėtai, bet neišvengiamai prasiskverbęs per analgetinio rūko tirštumą. Orai subjuro, jachtoje pasidarė šalta ir neįauku. Žmonos tėvas pakvietė jį susitikti ir paprašė atsisakyti pretenzijų į visą bendrą nuosavybę, ir jis sutiko. Manė, kad gali sau leisti būti dosnus, kad viską susikurs iš naujo. Jam buvo trisdešimt šešeri, gyslose tebejuto eksponentinio augimo galią, tekančios gyvasties sprogdinančią jėgą. Jis vėl turės viską, skirtumas tik tas, kad šįkart norės to, ką turi.

– Deja, paaiškėjo, – palietė mėsingą viršutinę lūpą, – kad tai sunkiau, nei maniau.

Viskas vyko ne taip, kaip jis įsivaizdavo. Kupstas kelyje ne tik sugriovė santuoką, bet ir nukreipė jį visai kitu keliu, kuris tebuvo ilgas lankstas be kelio ženklų, – jam nebuvo reikalo juo sukti, bet jis vis dar kartais pasijusdavo juo traukiantis iki šiol. Kaip prairus vienai siūlei visas drabužis ima kristi kreivai, taip ir jam nebesisekė grįžti į įprastą pasaulio tėkmę. Ir vis dėlto šie įvykiai sudarė didžiąją jo suaugusiojo gyvenimo dalį. Iširus pirmai santuokai pra-

ėjo beveik trisdešimt metų, ir kuo labiau jis tolo nuo ano gyvenimo, tuo tikroviškesnis jis jam atrodė. Ne, ne tikroviškesnis, pasitaisė jis, nes tai, kas vyko paskui, irgi buvo tikroviška. Žodis, kurio jis ieškojo, buvo „autentiškas“: pirmoji santuoka autentiškumu pranoko viską, kas nutiko vėliau. Juo labiau jis seno, tuo labiau ji priminė jam namus, vietą, į kurią norėjosi grįžti. Tačiau viską nuoširdžiai prisiminus, o ypač pasišnekėjęs su pirmąja žmona – pastaruoju metu tai nutikdavo retai, – apimdavo ankstesnis slogutis. Jam vis tiek atrodė, kad tada gyveno beveik nesąmoningai, kad buvo per daug paskendęs anuose įvykiuose, per daug į juos įsitraukęs, kaip kad žmogus įsitraukia į knygą, patiki jos įvykių tikrumu ir gyvena vien joje kartu su jos veikėjais. Nuo tada jam nebepavyko niekur įsitraukti, niekada nebepavyko taip patikėti. Galbūt kaip tik iš to – iš tikėjimo netekties – ir kilo senojo gyvenimo ilgesys. Šiaip ar taip, jiedu su žmona klestėjo, plėtė viską kas buvo patys ir ką turėjo; gyvenimas jiems mielai pakluso ir gausiai apdovanojo, todėl – dabar jau tą suprato – jis ir turėjo drąsos viską sugriauti, kaip jam atrodė, baisiai nerūpestingai sunaikinti, nes tikėjo gausią daugiau.

Ko daugiau, paklausiau.

– Daugiau gyvenimo, – atsakė išskėsdamas rankas lyg kam priimti. – Ir daugiau meilės, – patylėjęs pridūrė. – Troškau daugiau meilės.

Įsikišo į piniginę tėvų nuotrauką. Už langų jau buvo tamsu. Salone žmonės skaitė, miegojo, šnekėjosi. Vyras

ilgais duksliais šortais vaikščiojo pirmyn atgal supdamas ant peties kūdikį. Lėktuvas atrodė nurimęs, tarsi nė nejudėtų; tarp vidaus ir išorės buvo tiek mažai sąveikos, tiek mažai trinties, kad sunkiai sekėsi patikėti, jog judam į priekį. Lauke buvo tamsu, nors į akį durk, ir elektros šviesoje žmonės atrodė itin kūniški, itin tikroviški, jų bruožai tokie nesumeluoti, tokie beasmeniai, tokie beribiai. Kaskart vyrui su kūdikiu einant pro šalį, pamatydavau jo šortų raukšles, strazdanotas rankas, apžėlusias šiurkščia rusva vilna, blyškią ties juosmeniu išvirtusią odą, kur marškinėliai buvo pakilę, gležnas raukšlėtas prie peties priglausto kūdikio pėdutes, sulinkusią nugarėlę, švelnią galvelę su retais pirmaisiais plaukučiais.

Kaimynas vėl atsisuko į mane ir paklausė, kokie darbai veja mane į Atėnus. Antrą kartą už jo klausimo įžvelgiau sąmoningas pastangas, tarsi jis būtų išmokęs pastverti iš rankų sprūstančius objektus. Prisiminiau, kaip mano sūnūs kūdikystėje tyčia mėtydavo daiktus iš aukštos kėdutės stebėdami, kaip jie krinta ant grindų – šis užsiėmimas juos džiugino tiek pat, kiek apmaudžios būdavo jo pasekmės. Jie stebėilydavosi į nukritusį daiktėlį – apgraužtą džiūvėsį ar plastikinį kamuoliuką – ir vis labiau niršdavo, kad jis negrižta. Galiausiai pravirkdavo ir paprastai susivokdavo, kad šitaip nukritęs daiktas vėl atsiranda jų rankose. Nuolat stebėdavausi, kaip atsiliepdami į tokią įvykių grandinę jie viską kartodavo iš naujo: kai tik daiktas patekdavo jiems į rankes, vėl jį išmesdavo ir

net pasilenkę žiūrėdavo, kaip krinta. Džiaugsmas niekada nesilpnėdavo, kaip ir pasipiktinimas. Vis tikėdavausi, kad kada nors jie supras, kad piktintis nėra ko, ir nustos tą daryti, bet taip nenutiko. Kančios prisiminimas neturėdavo įtakos jų pasirinkimui, priešingai – skatindavo ją kartoti, nes kančia buvo magija, priverčianti daiktą grįžti ir leidžianti dar kartą patirti metimo džiaugsmą. Jei patį pirmą kartą nebūčiau to daikto pakėlus, veikiausiai jie būtų išmokę ko kita, tik nelabai žinojau ko.

Pasakiau jam, kad esu rašytoja ir porai dienų vykstu į Atėnus dėstyti vasaros mokyklos kursuose. Kursai vadinasi „Kaip rašyti“, juose dėsto keli knygų autoriai, o kadangi nėra vieno būdo rašyti, veikiausiai duosime klausytojams prieštaringų patarimų. Kaip man buvo pasakyta, jie daugiausia bus graikai, bet kursuose turės rašyti angliškai. Kai kurie šį sumanymą vertino nepatikliai, bet aš nemačiau nieko bloga. Tegu rašo kokia tik nori kalba, man jokio skirtumo. Kartais, pasakiau, pravartu atsisakyti to perėjimo, viskas tampa paprasčiau. Mokymas man tėra pragyvenimo šaltinis, pridūriau. Bet Atėnuose turiu porą draugų, kuriuos mielai aplankysiu.

Rašytoja, pakreipęs galvą tarė kaimynas, šis jo gestas galėjo reikšti ir pagarbą mano profesijai, ir visišką jos neišmanymą. Pirmiau vos atsėdusi prie jo pastebėjau, kad jis skaito smarkiai nučiupinėtą Vilburą Smitą: jis, paaiškino man dabar, ne visai atspindi jo literatūrinį skonį, kita vertus, grožinėms knygoms jis nėra išrankus. Jį la-

biau domina informacija, faktai ir faktų interpretacija – jis įsitikinęs, kad šiuo klausimu yra net labai pasikaustęs. Jis gebas atpažinti gerą prozos stilių; pavyzdžiui, vienas mėgstamiausių jo rašytojų esąs Džonas Norvičas. Bet apie grožinę literatūrą, tenka pripažinti, jis neišmano. Ištraukęs iš sėdynės kišenėlės Vilburą Smitą, kur knyga iki šiol ilsėjosi, įsidėjo į lagaminėlį prie kojų, kad nebadytų akių, lyg norėdamas jos išsižadėti, o gal manydamas, kad nematydama apie ją užmiršiu. Bet tuo metu literatūra man jau nebeatrodė būdas apibrėžti save, ir juolab nelaikiau jos snobizmo forma – nebeturėjau noro įrodinėti, kad viena knyga geresnė už kitą: iš tikrųjų jeigu koks skaitinys mane ir sužavėdavo, būdavau visai nelinkusi apie jį kalbėti. To, ką asmeniškai laikiau tiesa, niekaip nesiejau su kitų įtikinėjimo procesu. Nebenorėjau daugiau niekam nieko įrodinėti.

– Antroji mano žmona, – netrukus tarė kaimynas, – gyvenime neperskaitė nė knygos.

Ji visiškai nieko neišmano, tęsė jis, net istorijos ir geografijos pagrindų, ir žmonėse tauškia visiškus niekus nejausdama jokios gėdos. Priešingai – netgi pyksta, kai kas nors prabyla apie jai nežinomus dalykus, pavyzdžiui, kartą, atvykus vienam draugui iš Venesuelos, ji nepatikėjo, kad esama tokios šalies, nes nebuvo apie ją girdėjusi. Ji anglė ir tokia neįtikėtina graži, kad, nori nenori, priskiri jai bent truputėlį subtilumo; ir nors jos prigimtis kartais nustebina, tie netikėtumai ne itin malonūs. Jis dažnai pa-

sikviesdavo į svečius jos tėvus, tarsi tyrinėdamas juos galėtų įminti dukters paslaptį. Jie atkakdavo į salą, kur tebestovi jo protėvių namas, ir kartais prabūdavo ten kelias savaites. Jam dar neteko sutikti tokių neįtikėtinai nuobodžių, neįtikėtinai blankių žmonių: kad ir kiek vargo stengdamasis juos išjudinti, jie buvo nepaslankūs it pora krėslų. Galiausiai jis labai juos pamėgo, kaip tik galima pamėgti krėslus; ypač jam patiko tėvas, kurio santūrumas buvo toks beribis, toks neįtikėtinas, kad kaimynas galiausiai suvokė, jog veikiausiai jis kenčia nuo kokios nors psichologinės traumos. Jis net susijaudindavo matydamas tokį gyvenimo sužalotą žmogų. Jaunystėje turbūt nė nebūtų pastebėjęs tokio vyro ir jau tikrai nebūtų susimąstęs apie jo tylumo priežastis; taigi šitaip suvokęs uošvio kančią jis pradėjo suvokti ir savąją. Skamba banaliai, bet bemaž galima teigti, kad per šį suvokimą jo gyvenimas apsisuko aplink savo ašį: paprasčiausiai pakaitus požiūrio tašką jo įnorių istorija ėmė atrodyti kaip moralinė kelionė. Jis atsigręžė, kaip alpinistas atsigręžia ir žiūrėdamas nuo kalno žemyn apžvelgia įveiktą kelią, nes nebereikia kopti aukštytyn.

Labai seniai – taip seniai, kad jau užmiršo autoriaus pavardę – perskaitė kelias įsimintinas eilutes iš apsakymo apie vyrą, mėginantį išversti kito, kur kas garsesnio autoriaus, apsakymą. Tose eilutėse – kaimynas pasakė vis dar jas prisimenąs – vertėjas aiškina, kad į šį pasaulį atėjęs sakinys nėra nei geras, nei blogas, o nustatyti jo vertę galima

tik itin subtiliais metodais, tai grynai intuityvus procesas, kurį perlenkti ir spausti būtų lemtinga klaida. Tos eilutės buvo apie rašymo meną, bet įžengęs į amžiaus vidurį mano kaimynas apsidairė ir pamatė, kad tas pats galioja ir gyvenimo menui. Visur, kur tik pažvelgdavo, išvysdavo kraštutinių patirčių sugniuždytus žmones, ir naujieji jo uošviai pasirodė besantys akivaizdus pavyzdys. Kad ir kaip ten buvo, paaiškėjo, kad jų dukra palaikė jį gerokai turtingesniu vyru: ją sugundė lemtingoji jachta, kurioje jis slėpėsi pabėgęs nuo šeimos ir kuri tuo metu buvo vienintelė likusi jo nuosavybė. Jai labai norėjosi prabangos, ir jis kibo dirbti taip, kaip niekada anksčiau, karštligiškai, aklai; nuolat skraidė, sėdėdavo susirinkimuose, derėdavosi ir tvirtindavo sandėrius, vis labiau rizikuodamas, kad aprūpintų ją tokiomis gėrybėmis, kokios jai atrodė savaime suprantamos. Galima sakyti, jis kūrė iliuziją; kad ir ką būtų daręs, tos prarajos tarp svajonės ir realybės buvo neįmanoma pripildyti. Ilgainiui, tarė jis, toji praraja, atotrūkis tarp to, kaip viskas klostėsi, ir kaip jis norėjo, kad klostytųsi, ėmė slėgti. Pasijutau tuščias, kalbėjo jis, tarsi iki šiol būčiau gyvenęs iš ankstesniais metais sukauptų išteklių, bet galiausiai jie būtų išsekę.

Dabar su širdgėla prisimena, kokia padori buvo pirmoji žmona, kokia sveika ir klestinti šeima, kokia gili bendra jų praeitis. Pirmoji žmona paliūdėjusi ištekėjo antrą kartą. Po skyrybų pamėgo slidinėti, pasitaikius progai lėkdavo į Šiaurės Europą, į kalnus, ir netrukus pranešė ištekanti už

Leche gyvenančio instruktoriaus, kuris, pasak jos, gražino jai pasitikėjimą savimi. Ta santuoka, pripažino mano kaimynas, išsilaikė iki šių dienų. Tačiau tada vos jai užsi-mezgas jis suvokė padaręs klaidą ir stengėsi atgaivinti ryšį su pirmąja žmona, tik jo ketinimai jam pačiam buvo ne iki galo aiškūs. Du jų vaikai, berniukas ir mergaitė, tebebuvo maži, taigi, suprantama, jiems reikėjo bendrauti. Jis neaiškiai prisiminė, kad tuoj po skyrybų žmona vis mėgindavo su juo susisiekti; prisiminė ir tai, kad vengdavo jos skambučių, nes tuo metu režė sparną apie kitą moterį, tapusią antrąja žmona. Būdavo nepasiekiamas, pabėgęs į kitą pasaulį, kuriame pirmajai žmonai beveik nebuvo vietos, kuriame ji tebuvo juokinga kartoninė figūrėlė, besielgianti kaip pamišėlė – taip jis stengėsi įtikinti save ir kitus. Bet tada ji tapo nebepasiekiamas: švilpdavo šaltais baltais Arlbergo šlaitais, kur jis jai nebeegzistavo, kaip ir ji nebeegzistavo jam. Neatsiliepdavo į jo skambučius arba kalbėdavo nekantriai, išsiblaškiusi, sakydavo skubanti. Jos nebebuvo galima priversti jo pripažinti, ir tai jį glumino labiausiai – dėl to jis jautėsi absoliučiai nerealus. Juk pagaliau savo tapatybę jis kūrė kartu su ja: jeigu ji nebe-pripažįsta jo, tai kas gi jis toks?

Keisčiausia, sakė jis, kad net dabar, kai šie įvykiai seniai nugrimzdę į praeitį ir jiedu su pirmąja žmona bendrauja dažniau, jau po minutės pokalbio ji ima jį erzinti. Jis neabejojo, kad jai atskubėjus pas jį iš kalnų – jeigu tik jis pakeistų nuomonę, – netrukus santykiai jį taip išvargintų,

kad pasikartotų ankstesnis scenarijus. Taigi jie seno laikydamiesi atstumo: dabar kalbėdamasis su ja jis gana aiškiai įsivaizduodavo, koks būtų jų gyvenimas, jei jie būtų likę kartu. Lyg eitum pro namą, kuriame kadaise gyvenai: jis tebestovi, tebėra tvirtas, bet visa, kas nutiko, paskui tampa kažkaip netikra. Įvykiai be struktūros netikri: jo žmonos realumas, kaip ir namo realumas, yra struktūrinis, apibrėžiantis. Jis turi ribas, ir jis jas pajunta per telefoną girdėdamas žmoną. Tačiau gyvenimas be ribų alina, kelia ilgalaikį fizinį ir emocinį nuovargį, tarsi trisdešimt metų be paliovos nakvotum viešbučiuose. Labiausiai jį ir sekino tas laikinumo, benamystės pojūtis. Jis alino ir alino save, kad atsikratytų to jausmo, kad įsirengtų stogą sau pačiam virš galvos. Ir visą tą laiką tolumoje matė savo namus – savo žmoną, – iš esmės nepasikeitusius, bet jau priklausančius kitiems.

Tariau, kad jo pasakojimo būdas patvirtina šią mintį – antrosios žmonos nė perpus neregėjau taip ryškiai, kaip pirmosios. Atvirai kalbant, nė nepatikėjau jos buvimu. Ji buvo pristatyta kaip paskutinė blogiukė, bet ką gi bloga ji iš tiesų padarė? Niekada nevaizdavo esanti intelektualiai, kaip kad mano kaimynas, pavyzdžiui, apsimetė turtuoliu, o kadangi buvo vertinama vien dėl grožio, normalu – kai kas pasakytų, netgi pagrįsta – tą grožį įkainoti. O dėl Venesuelos... kas jis toks, kad aiškintų, ką žmogus turi žinoti, ir ko neturi? Be abejo, jis ir pats nežino daugybės dalykų, ir tai, ko nežino, jam neegzistuoja – taip pat, kaip gražuolei jo žmonai neegzistuoja Venesuela. Mano kai-

mynas taip smarkiai susiraukė, kad abipus smakro įsirežė klouniškos raukšlės.

– Pripažįstu, – ilgai tylėjęs prabilo jis, – kad šiuo klausimu galiu būti šiek tiek šališkas.

Iš tiesų jis negalėjo atleisti antrajai žmonai už tai, kaip ji elgėsi su jo vaikais, mokyklines atostogas leidžiančiais su juo, dažniausiai senajame šeimos name saloje. Ji ypač pavydėjo vyriausiam sūnui, peikė kiekvieną jo žingsnį. Žiūrėdavo į jį apsėstosios žvilgsniu, ir vien jau tai atrodydavo baisiai keista, be to, nuolat užduodavo jam ruošos darbų, kaltindavo dėl menkiausios netvarkos ir tvirtindavo turinti teisę bausti jį už jai vienai matomus nusizengimus. Kartą grįžęs namo jis sužinojo, kad berniukas uždarytas dideliame, katakombas primenančiame rūsyje, įrengtame po visu namu, tamsiame ir niūriame net ir geriausiaisiais laikais, jis ir pats vaikystėje bijodavo ten koją įkelti. Berniukas gulėjo ant šono drebėdamas, o tėvui paaiškino buvęs ten įmestas už tai, kad nenusinešė nuo stalo lėkštės. Sakytum, vaikas jai simbolizavo visa tai, kuoją labiausiai slėgė žmonos vaidmuo, įkūnijo kažkokią ją tariamai graužiančią neteisybę, ir dar jis buvo įrodymas, kad ji šiam vyrui nebe pirma ir jau niekada nebus pirma.

O šis niekaip nesuprato, kam jai taip reikia šios pirmenybės – juk jis nekaltas, kad prieš susipažindamas su ja gyveno savo gyvenimą; bet ji, regis, vis labiau stengėsi ištrinti jo istoriją ir nesunaikinamą tos istorijos įrodymą – jo vaikus. Tada jie kaip tik susilaukė bendro kūdikio, irgi

berniuko, bet tai anaip tol nepataisė padėties, ji, regis, tik dar labiau ėmė pavydėti. Kaltino jį, kad nemyli jų sūnaus taip, kaip myli vyresnius vaikus; nuolat ieškojo palankumo jiems įrodymų, o jųdviejų sūnui įžūliai teikė pirmenybę, vis dėlto dažnai supykdamo ir ant mažylio, tarsi būtų maniusi, kad kitas vaikas laimėtų mūšį už ją. Ir išties galiausiai daugiau ar mažiau jį apleido. Jie vasarojo saloje, buvo ir jos tėvai, tie krėslai. Kaimynas buvo jiems dar malonesnis, į jų vangumą žvelgė su atjauta, kaip į audringos dukters prigimties padarinį. Jie lyg vėtrų plakamas kraštas visą laiką gyveno tarsi pusiau ištikti negandos. Žmona įsikalė į galvą, kad jai reikia grįžti į Atėnus, saloje jai nuobodu, pamanė jis; veikiausiai ji trokšta vakarėlių ir kitų dalykų, jai įgriso nuolat vasaroti šiame šeimos mauzoliejuje. Be to, tėvai netrukus turėjo išskristi iš Atėnų, taigi ji pasiūlė vykti visiems kartu, palikus ūkvedės priežiūrai vyresnius vaikus. Mano kaimynas atsakė negalys skristi į Atėnus. Nė už ką nenorėjo palikti vaikų, turėjusių viešėti pas jį dar dvi tris savaites. Kaip jam juos palikti, kai tiek laiko ir tegali su jais pabūti? Na, jeigu neskris, pareiškė ji, tai tegu tiesiog mano, kad santuokai galas.

Taigi vyko tikra kova: galiausiai iš jo buvo pareikalauta rinktis, ir, žinoma, jis suprato jokie pasirinkimo neturįs. Jam atrodė, kad tai baisiai neprotinga, užvirė aršus ginčas ir galiausiai žmona, jųdviejų sūnus ir jos tėvai susėdę į laivą išplaukė į Atėnus. Prieš jiems išvykstant uošvis kaip reta prakalbo. Pasakė viską suprantąs iš mano

kaimyno pozicijų. Tąkart kaimynas matė juos paskutinį kartą, ir bene paskutinį kartą – savo žmoną, kuri su tėvais grįžo į Angliją ir ten su juo išsiskyrė. Pasisamdė labai gerą teisininką, ir jis antrą kartą gyvenime pasijuto ties finansinio žlugimo riba. Pardavęs jachtą nusipirko motorinę valtį, tiksliau atspindinčią jo turtinę padėtį. Jūdviejų sūnus atsikraustė pas jį, kai motina susirado nežmoniškai turtingą anglų aristokratą ir vėl ištekėjo, o ištekėjusi suprato, kad vaikas santuokai kliudo taip pat, kaip mano kaimyno vaikai kliudė jo antrai šeimai. Taip ši paskutinė detalė įrodė jei ne buvusios žmonos principingumą, tai bent jau tam tikrą nuoseklumą.

Kiek daug prarandama sudužus laivui, kalbėjo jis. Lieka tik lūženos, ir jei nesilaikysi jų įsikibęs, jūra pasiglemš ir tave. Vis dėlto aš tikiu meile, tvirtino jis. Meilė beveik viską atkuria, o jei nepajėgia atkurti, numalšina skausmą. Pavyzdžiui, jūs, pasakė jis man, šią akimirką liūdit, bet jei pamiltumėte, liūdesys praeitų. Sėdėdama ten vėl pagalvojau apie sūnus aukštose kėdutėse ir jų atradimą, kad sielvartas magiškai grąžina kamuoliuką. Tuo metu lėktuvas ėmė švelniai leistis į tamsą. Vidiniu ryšiu prašneko balsas, pirmyn atgal ėmė vaikštinėti stiuardėsės, gindamos žmones į vietas. Kaimynas pasiteiravo mano telefono numerio: gal kol būsiu Atėnuose, galėtume kada nors susitikti pavakarieniauti.

Manęs vis dar netenkino jo pasakojimas apie antrąją santuoką. Stigo objektyvumo; jis buvo pernelyg grįstas

kraštutiniais, o tos kraštutinės moralinės savybės dažnai neteisingos. Pavyzdžiui, nieko bloga pavyduliauti vaikui, nors tai ir labai skausminga visiems susijusiems asmenims. Supratau netikinti kai kuriomis esminėmis detalėmis, pavyzdžiui, tuo, kad žmona uždarė sūnų rūsyje. Mane ne iki galo įtikino ir jos grožis, be to, man atrodė, kad jis buvo neteisėtai savinamas. Jei nieko bloga pavydėti, tai jau tikrai nieko bloga būti gražiam: blogai yra apgaule pasivogti grožį, kaip padarė pasakotojas. Tikrovę galima aprašyti kaip amžiną teigiamų ir neigiamų dalykų pusiausvyrą, bet jo pasakojime šiedu poliai pernelyg nutolo ir virto atskiromis, kariaujančiomis šalimis. Pasakojime kai kurie žmonės – pats pasakotojas ir jo vaikai – nekintamai rodomi iš gražiosios pusės, o jo žmona atsirasdavo tik tada, kai prireikdavo ją dar labiau apjuodinti. Pavyzdžiui, negarbingi pasakotojo mėginimai susisiekti su pirmąja žmona buvo vaizduojami kaip teigiami, jaudinami, o antrosios žmonos nesaugumas – visiškai pagrįstas, kaip dabar jau žinome, – laikomas nesuvokiamu nusikaltimu. Vienintelė išimtis buvo to vyro meilė nuobodiems, vėtrų plakamiems uošviams, ir ši graudžiai miela detalė gražino teigiamų ir neigiamų dalykų pusiausvyrą. Bet apskritai numaniau, kad šiuo pasakojimu tiesa aukojama dėl pasakotojo noro laimėti.

Kaimynas nusijuokė ir atsakė, kad aš veikiausiai teisi. Mano tėvai visą gyvenimą kariavo, tarė jis, ir nė vienas nelaimėjo. Bet ir nė vienas nepabėgo. Bėgo vaikai. Brolis

buvo vedęs penkis kartus, kalbėjo jis, o dabar per Kalėdas vienui vienas sėdi savo bute Ciuriche, skaičiuoja pinigų ir kerta sūrainius. Pasakykit man tiesą, tariau: ar ji tikrai uždarė jūsų sūnų rūsyje? Jis pakreipė galvą.

– Ji visada tai neigė, – atsakė. – Tvirtino, kad Takis pats ten užsidarė, siekdamas pridaryti jai nemalonumų.

Taip, pripažįstu, tarė jis, ji ne be pagrindo norėjo, kad plaukčiau į Atėnus. Jis nepapasakojo man visos istorijos: iš tikrųjų susirgo jos mama. Nieko rimto, bet ją reikėjo guldyti į ligoninę žemyninėje šalies dalyje, o žmona graikiškai šnekėjo ne per geriausiai. Bet jam atrodė, kad jie kartu susitvarkys – žmona ir jos tėvas. Taigi uošvio atsisveikinimo žodžiai pirmoje pasakojimo versijoje buvo dviprasmiškesni, nei atrodė. Mes jau buvom prisisegę diržus, kaip prašė balsas per vidinį ryšį, ir, virpančiam lėktuvui nyrant žemyn, pirmą kartą apačioje pamačiau šviesas: didelį mišlingą kylančių ir besileidžiančių žiburių mišką.

Tais laikais labai rūpinausi dėl vaikų, tarė kaimynas. Negalvojau apie tai, ko reikia man arba jai; maniau, kad jiems manęs reikia labiausiai. Jo žodžiai man priminė deguonies kaukes, kurios per šias porą valandų, žinoma, taip ir nepasirodė. Deguonies kaukės įrengtos iš abipusio cinizmo, pasakiau, remiantis tyliu suvokimu, kad jų niekada neprireiks. Kaimynas pasakė supratęs, kad tai galioja daugeliui gyvenimo aspektų, ir vis dėlto asmeninių lūkesčių nederėtų grįsti tikimybės dėsniumi.

Kai taika virsta karu, kai meilė perauga į neapykantą,
pasaulyje užgimsta gryno marumo jėga.

@Siemon Scamell-Katz

Rachel Cusk

(Reičel Kask, g. 1967 m.) – vienuolikos romanų ir keturių negrožinių knygų autorė, daugybės prestižinių literatūros premijų laureatė, laikoma vienu įspūdingiausių šiuolaikinės literatūros balsų. Skaitytojai jau įsidėmėjo lietuviškai išleistą jos knygą „Atsarginis pasaulis“. „Kontūrai“ – pirmoji to paties pavadinimo trilogijos knyga, *The New York Times* kritikų vardinama tarp 15 geriausių XXI a. knygų.

Nepakeliamai karštą vasarą atskridusi į Atėnus rašytoja veda kūrybinio rašymo kursą. Ji vakarieniauja su kitais rašytojais, su lėktuvo kaimynu plaukioja Jonijos jūroje, kursų klausytojams surengia pasakojimo pratybas. Sutikti žmonės atvirai šneka apie save, apie savo fantazijas, nerimą, sielvartą, troškimus, ilgesį. Rašytoja mažai būna viena, tačiau atrodo, kad nuo kitų ją skiria nelyginant perregima siena. Vis dėlto romane niekas nedangstoma, nėra nieko migloto ar prislopinto, veikiau čiuopiami amžini, bet tokie šalia esantys, kad beveik nepastebimi dalykai. Per išgirstas istorijas permąstomos ir pačios rašytojos patirtys, ir šie atsivėrimai išryškina kontrastingą besiruošiančios pasitikti sunkią netektį moters portretą.

Tai romanas apie rašymą ir kalbėjimą, apie uždaramą ir saviraišką, o savitas pasakojimo būdas perteikia asmeninę patirtį, kurios neiškraipo subjektyvumas ir daugžodžiavimas ir nesuvaržo pasakojimo taisyklės. Kaitri Atėnų vasara, dešimt pokalbių ir nuoširdūs išpažinimai beldžiasi taip giliai, kad nė nepajunti, kaip perskaitai knygą.

Romane „Kontūrai“ veiksmo mažai, bet vyksta labai daug kas. Įknėmbi, tarsi knyga būtų trileris, o herojus kybotų virš gyvačių duobės. – *The New York Times*

ISBN 978-609-466-693-3

Pirkite internetu
www.tytoalba.lt